

sen, Skoleforhold, Kirketugt er saa almene, at de i det væsentlige kan gælde for største Delen af Datidens Bondesamfund. Det er som et Snit ned gennem Bondekaar og Almueliv gennem de 120 Aar, dette Bind spænder over.

Og netop det, at Skildringen ikke er abstrakt eller jævn Almindelighed, men er knyttet til navngivne Mænd, Gaarde og Bolav gør, at det føles langt mere nærværende og virkelig.

Et lille Afsnit kalder Alkærsig for „Bondesind“. Og de, der har hørt ham holde Foredrag ud fra dette Emne, véd, at han her har en egen Evne til baade at gengi det særegne dulgte Lune i jydsk Bondesind og til at søge ind bag det lukkede eller skorpede Ydre og finde og vurdere Kærnen.

Man kan kalde Alkærsigs Værk om Vejen Sogn en Mønsterbog for alle andre Sognebøger. — Og alle de, der sysler med stedhistoriske Studier, gør klogt i at læse Alkærsigs Bog grundigt. — Mindre klogt vil det derimod være, om de prøver at efterligne Stil, Form og Fortællemaade — for her hævder Alkærsig afgjort sin egen Form med Eneret.

S. Ff.

Ny Litteratur om Ribe Amt.

Ved H. K. K.

Blandt de „Meddelelser fra Skalling Laboratoriet“, som efterhaanden er fremkommet i „Geografisk Tidsskrift“, og som alle omhandler et ejendommeligt, uberørt og storslaaet Landskab indenfor vort Amt, er der her særlig Grund til at gøre opmærksom paa Afhandlingen i Aargang 1933 om „Jordfællesskabet paa Skallingen“ af Laboratoriets Leder, Dr. Niels Nielsen. Skallingen synes i ældre Tid udelukkende at være ejet af Bønder i Ho, hvis Andele svarede til deres Ejendommens Hartkorn. At have Ret til Skallingen vil ikke sige at have Ret til et bestemt Stykke Jord

paa Halvøen. Ejerne var inddelt i 9 Grupper eller Roder med omtrent lige meget Hartkorn til hver Rode. Dernæst var hele det Areal, der var bestemt til Høslet, ogsaa delt i 9 Dele, som ogsaa kaldtes Roder. For hvert Aar skiftede en Ejer-Rode sin Høslet-Rode, saa hver Ejer-Rode gennem en 9-aarig Turnus kom tilbage til den samme Hø-Rode. — Hvordan man saa yderligere deler Hø-Roden i Skifter og inden for Skifterne Hømulighederne efter Fordelingstal for undertiden at slutte med det simple "trække Straa" gøres der god Rede for. 1932 udstykkedes Skallingen, og vi er af ganske samme Opfattelse som Doktoren, naar han skriver: „Det er alligevel med en vis Beklagelse, at man ser en gammel og højt udviklet Bondeorganisation gaa til Grunde“. — Ogsaa Dr. Niels Nielsens Afhandling i det sidst udkomne Hefte af „Geografisk Tidsskrift“ er overmaade interessant: „Nogle Bemærkninger om Marskdannelsen i det danske Vadehav“. Her behandles Marskdannelsen i vort Amt.

Fra Ho Bugt og til Rigsgrænsen mod Syd ligger den danske Vadehavskyst. Om denne og dens Skibsfarts Historie fortælles der i N. H. J a c o b s e n s fortrinlige Bog: „Skibsfarten i det danske Vadehav“. Ikke blot Kystens og Skibsfartens Historie læser man om, men ogsaa om Omraadets Havne, Produktion og Vareforbrug. Arbejdet hviler dels paa Arkivstudier og dels paa en vidtløftig trykt Litteratur.

I „Det forstlige Forsøgsvæsen“ XV, 1938, har Dr. C. H. B o r n e b u s c h offentliggjort en Beretning om „Nørholm Hede“, den 350 ha. store Hede, som nu afdøde Stamhusbesidderinde Frk. Kristiane Rosenørn Teilmann i 1913 lod frede. Paa Heden er der indlagt et Kvadratnet, saa man kan stedfæste Planterne med faa cm's Nøjagtighed. Der er nu forløbet saa lang Tid, at Dr. Bornebusch finder Grund til at gøre Rede for de Forandringer, der er sket. Selv i den rene Lynghede foregaar der stadig Forandringer, kun den urteblandede Hede synes at være i Ligevægt. Interessantest er Iagttagelserne i Trævæksten. Eg, Bøg, Skovfyr, Bjergfyr og Gran søger at trænge ind i Heden, men kommer ikke lige heldig fra det. Egen spirer nok villigt, men holder sig kun levende i faa Aar, heller ikke Skovfyren bliver særlig gammel; under de nuværende Klimaforhold vil den ikke kunne hævde sig her paa dens gamle Ene-mærker. — Derimod breder Bjergfyren sig stærkt og vil

komme til at spille en stor Rolle i en naturlig Skovindvandring. Granen danner mærkelige vegetative Kolonier. Alt ialt bliver Resultatet, „at ikke Heden, men Skoven er den naturlige Vegetation paa dette Sted — den, som har hersket her og atter vil komme til at herske her, naar Menneskene med deres Husdyr og deres Ild udelukkes“. — Noget ganske mærkeligt er en tiltagende Vandstand ude paa Heden. Hedens østre Ende er som forvandlet, hvor der for faa Aar siden var ensformig Lynghede, er der nu store Søer, hvor Vildænderne boltrer sig. Hvor man før plukkede Revlinger, kan man nu svømme. Men Vandet holder sig ikke konstant; efter Godsforvalter Mengels Iagttagelser ser det nærmest ud til for to Søers Vedkommende, at naar Vandet synker i den ene, stiger det i den anden.

I „Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie“ har Dr. H. C. Broholm skrevet om „Nye Fund fra den ældste Bronzealder“ og omtaler her et Højfund fra Høghøjs Mark i Bække Sogn samt to svære, ornamenterede Skaft-hulsøkser, der tilhører Konditor P. Grundahl, Holsted, og som er fundet ved Pløjning i Bækbølling, Føvling Sogn. — I samme Bind har H. K. Kristensen skrevet om Opfattelsen og Dateringen af „Digevoldinger“ og omtaler flere Oltidsmarker fra Ribe Amt. — I første Bind af Dr. Joh. Brøndstedts baade fra Formens og Indholdets Side prægtige og herlige Værk, „Danmarks Oldtid“, giver der en Mængde Oplysninger og dejlige Billeder fra Stenalderen i vort Amt.

I „Esbjerg Statsskole“ 1936 har Adjunkt N. Chr. Sørensen givet en Oversigt over „Landsbynavne i Skadst Herred“, og i „Grindsted Realskoles Aarsskrift“ 1937 har N. Cl. Hansen skrevet en lun Artikel om „Kendte Sydvestjyder“, i samme Skoles Aarsskrift 1930 findes „Et Par Amatørbilleder fra Eventyrets Land“ af Anna Lauridsen. — I „Danmarks Riges Breve“, 2. Rk. I, findes adskilligt, der angaar Ribe og Byens gejstlige, men ellers er der kun lidt om Amtet. — I „Festskrift, tilegnet Carl Klitgaard paa 70-Aarsdagen 6. Decbr. 1938“ har H. K. Kristensen skrevet om den lille Middelalderborg Kalsgaard (Karlskaarde) ved Varde Aa og om Udgravningen dér, og C. Lindberg Nielsen skildrer „Det øllgaardske Fideikommis ved Varde“, hvis Ejendom bestaar af Kongsgaardsmarken og Slotsbanken, Resten af det gamle kgl. Slot

Vardehus og dets Ejendom. — I 5. Bd. af „Danske Vider og Vedtægter“ 1938 ved Aug. F. Schmidt er der en Vide fra Varde og en fra Farup Sogn; de har begge været offentliggjort før af Lærer J. Hedegaard Christensen, Esbjerg.

S. Alkær sigs „Vejen Sogn“ 2. Hefte er anmeldt foran. I Bogen „Kjærgaard“ giver J. M. Lauridsen efter et Forord af Salomon Frifelt en Skildring paa 200 Sider af „Ribe Kærgaards Historie“. Brudstykker af Gaardens Historie har hidtil været at finde i forskellige Værker. Lauridsen har søgt „at give en samlet Fremstilling af Kjærgaards Historie fra de ældste Tider og indtil vore Dage“. Det er først og fremmest Præsten Knud Langs Optegnelser, Kinch: Ribe og Adelsaarbøgerne samt gammel Overlevering, han bygger sin velfortalte Skildring paa. Sluttelig fortæller T. Kragelund „Sandheder og Sagn om Kærgaard“, der „illustrerer den Betydning, Kjærgaard havde for Sognene der omkring“.

I de tre Bøger: „Fra Vildornen til Baconsvinet“, „Et Stykke vestjysk Bondehistorie“ og „Konsulen“ har Salomon Frifelt vist sin Evne til at sætte sig ind i højest forskelligt Stof. Samtidig mestrer Frifelt en digterisk Fremstillingsform, der gør, at selv Læseren uden Forudsætninger følger ham fra Bog til Bog uden at trættes af Beretningerne om Erhvervsvirksomhedernes mange Fakta. „Fra Vildornen til Baconsvinet“ er Esbjerg Andelsvineslagteris Festskrift. „Smaatræk om Svinehold og Svinehandel fra Skaldyngernes Tid og til Esbjerg Andelsvineslagteris Halvthundredaarsdag“ er Undertitlen. Her fortælles om Svinet i Folkets Tro og Minde, om Svinets Røgt og Pleje i gammel Tid, om Svinehandlere og Svinedrivere, Griseskifte og Slagtetid, om Varde og Esbjerg, om Andelssagen og Slagteriet, dets Vanskeligheder og dets Fremgang, og gennem det hele vises et helt Galleri af vestjyske Mænd, tegnet i hurtige, klare Rids. — „Et Stykke vestjysk Bondehistorie“ er sat op efter lignende Linjer, men er mindre omfattende. Det er Esbjerg Andelsmejeris 50 Aars Mindeskrift om den Tid og de Mænd, som var med ved Mejeriets Start. Gaardejer Anders Bruun, Gjesing, der er Formand baade for Mejeriet og Slagteriet, skriver i Forordet bl. a.: „Frifelts Kendskab til og Forstaaelse af vestjyske Bønder og vestjysk Levevis borger for, at han ogsaa

kan løse denne Opgave saaledes, at det maa medvirke til at skærpe Interessen for de bortgangne Slægters Færd og Virke, som vi maa bygge videre paa“. — Med „Konsulen“ er Frifelt traadt inden for Handelens, Søfartens og Industriens Verden og tegner her et stolt Billede af Konsul Ditlev Lauritzen og giver tillige en Skildring af hans Slægt, af Barndomshjemmet i Ribe og af de mange Foretagender, denne Mands eminente Dygtighed, Vilje, Mod og Fremsyn satte i Gang, saa Konsulen gennem den Række industrielle Virksomheder, han stiftede, og som skulde bruge hans Kul og hans Skibe, var en Førstekraft blandt de Mænd, der med amerikansk Hast gjorde Esbjerg til Vestjyllands nutidige Hovedstad.

I fhv. Handelsminister C. N. H a u g e s Erindringer, 1937, er der en kort Omtale af Varde 1890 og 91, da Hauge var Snedkersvend dér, og en mere fyldig Omtale af Esbjerg og Forholdene dér, bl. a. en Karakteristik af Redaktør J. P. Sundbo. 1896 havde Hauge bosat sig i Byen, hvor han drev en Snedkerforretning, som han allerede 1898 afviklede for at blive fast Medarbejder ved „Vestjyllands Socialdemokrat“, hvorved et stort Skridt var taget paa Vejen frem mod Rigsdagen. Professor P. O. P e d e r s e n s Bog: „Barndomsminder“, 1937, er en herlig Læsning. Det er ikke blot et Genis Barndom her skildres, Drengens stærke Lyst til selv at gøre Opdagelser, hans Arbejden paa egen Haand med Matematik og Teknik, men Professoren fortæller smukt og ægte om Egnen, Menneskene og Livet i Barndomsbyen Sig ved Varde. — En udmærket Hjemstavnsbog i sin Art er K j æ s t e n A l k j æ r s i g s: „Folk fra Vesterhavsfladen“ med et Forord af Sal. Frifelt.

Virksomheden 1938.

Samfundet kan atter i Aar glæde sig ved Fremgang i Medlemstallet. 1. Januar 1939 var der 21 livsvarige Medlemmer, 46 Medlemmer i Afdeling I (Biblioteker o. l.), 583 i Afdeling II og 49 Subskribenter. Der er afgaaet 24